

Verseghy nevében – Verseghy szellemében

Nyelvművelő verseny – könyvtárban

Amikor könyvtárunk, a szolnoki megyei könyvtár – az 50-es évek közepén – felvette *Verseghy Ferenc* nevét, tudatosan tette. A névválasztáskor elkötelezte magát: *közművelődési könyvtárként* a nyelvtudós költőt megismertetni, népszerűsíteni kívánta szűkebb és tágabb pátriánkban, *szellemi műhelyként* pedig a tudományos munkánk egyik céljává vált a Verseghy-kutatás. S hogy ez nem csupán szólam volt, hanem igaz kötelezettségvállalás, bizonyítja a már 1957-ben, Verseghy születésének 200. évfordulóján elkészült, a költő életét és munkásságát bemutató *diafilmünk*, s ugyanakkor jelent meg névadónkról az első *tanulmánykötetünk* (Kisfaludi Sándor szerkesztésében) és bibliográfiánk is. Alig tíz év múlva (Szirmay Ernő irányításával) sorra láttak napvilágot a felvilágosodás e jeles alkotójának *művei* saját fordíttatásunkban, és rendszeressé váltak a szolnoki *tudományos konferenciák*, amelyeken nyelvészek, irodalomtörténészek számoltak be Verseghy-kutatásaik eredményéről.

Ehhez a kultuszhoz természetesen kapcsolódott, ebben a légkörben magától értetődő volt, hogy a felnőttek mellett a gyerekekhez is szóljunk: 1976-ban tehát meghirdettük a *felsős általános iskolások számára a Verseghy nyelvművelő versenyt*, amely már 18 éve meggyőzően tanúsítja a gondolat életrevalóságát.

A Verseghy név kötelez, s amit teszünk, személyiségéhez fűződő tiszteletadás. Mondjuk mi, ám a sikerek ellenére még napjainkban is gyakran felvetődik értetlenkedve – mind a magyartanárok, mind a könyvtárosok körében –: *miért könyvtár a gazdája* egy szokásosan az oktatásügyhöz szorosan kötődő tevékenységnek? Miért vállal fel a gyermekszolgálat *mindent*, még ilyen távoli, *funkcióidegen* feladatot is? – kérdezik tőlünk kissé méltatlankodó nehezteléssel. Mások nyíltan háborognak: szakmai tisztességgel meddig engedhető meg, hol a határa, hogy *a könyvtáros egyéni hobbi*ja a tevékenység egyik formájaként jelenjék meg? Bevezetőmben ezekre a kérdésekre is felelnem kell. S talán nem lesz haszontalan mások számára sem, ha megismerik: milyen motivációs szálakból szövődhet össze egy mára már hagyományossá, rangos feladattá váló gyermekkönyvtári tevékenység. Amely egyben a *könyvtárat* itthon és határainkon kívül is *széles körben népszerűsíti*.

Őszintén be kell vallanom, valóban egyik kedvtelésemm a nyelvészet. Szerencsés általános iskolás voltam, olyan magyartanár tanított, akinek öröm volt a nyelvtanóráján is ülni. Sokat tanultunk tőle. Még a gimnáziumban is ebből éltem. Ezért örültem az egyetemen a könyvtár szak mellett a magyarnak. Majd gyerekkönyvtárosként *Vargha Balázs* fertőzött tovább, a *Karácsony Sándornál* tanult (akkor ugyan ezt még nem tudtam) új látásmódjára, „eretnek módszertani tételre” igen érzékeny felfogóvá váltam. Elveit a magam személyiségére alakítottam, formáztam, és napi munkám gyakorlatában alkalmaztam. S mert nem siker-

telenül, ez ösztönzött a gyermekkönyvtári tér bővítésére; hogy falain kívülre, olvasóinál nagyobb csoporthoz is forduljak.

Újabb indíték. Naponként megéltem, hogy ugyanaz a gyerek másként viselkedik iskolai tanulóként s másként könyvtári tagként. Nálunk ugyanis a kis olvasók nyitottabbak, közlékenyebbek, mint bárhol máshol (iskolában, otthon). Éppen ezért könnyebben megismerhetők, s a róluk szerzett tudás is igazabb, őszintébb; valós. Témánkhoz visszatérve: úgy tapasztaltam, hogy a legifjabbak *anyanyelvi érdeklődésének területei nem egészen azonosak az iskolai tananyagban leírtakkal*. Szélesebbek: már a 10–12 évesek is szívesen böngésztek (akkor, 1976-ban, amikor még nem kellett használniuk az iskolában!) az akadémiai egynyelvű szótárakat, vagy próbálták megfejteni az elmúlt századokban leírt szövegek üzeneteit. S mindezt oly módon, mintha a felnőttek titkait lesnék el. A szócikkek szakirodalmi megfogalmazását vagy a régi, veretes szövegezeit: feloldva, nem ritkán játékká formálva „szelídítették magukhoz”.

Bár olvasóink a könyvtárban szívesen megnyíltak, beszélgettek: napjaikról, élményeikről, gondolataikról, családjukról, olvasmányaikról, ám mindezt „sajátos módon” közölték: *a gyakran nehezen talált szavakat* gesztusokkal, mimikával s az igen változatos „hangutánzó szókincsükből” válogatva helyettesítették. Ez a ketős és egymásnak ellentmondó ismeret – a gyerekek természetes anyanyelv iránti kíváncsisága és a nyelvhasználatuk közötti szembetűnő ellentét – készítetett arra, hogy könyvtárunk mozgalmat indítson nyelvük – nyelvünk – jobbításáért, gazdagításáért. Természetesen, közelítve hozzájuk, azaz a *nálunk* megismert, igazi érdeklődésükre építve.

A végső mozzanat, amely már a verseny tartalmát határozta meg. Középiskolában alig és az egyetemen sem sokat tanultunk *Verseghy* napjainkig üzenő, *korszerű – nyelvfilozófiai* munkásságáról. Könyvtárunk munkatársaként, a tudományos ülészek előadásait hallva-olvasva értettem meg: a feladatunk nemcsak nevével, hanem szellemében is indítani versenyünket. A korszerű nyelvművelés fogalmán értjük ma: a szó- és kifejezőképeslet gazdagítását, a nyelvhasználati szabályok tudatosítását, a nyelvtani „helytelenségek” javítását, a nyelvi ismeretek minden eszközzel történő terjesztését. Már több mint kétszáz éve ezt példázza *Verseghy* életműve is! A tudatos nyelvhasználat szükségességét vallotta, s azt, hogy olyan *eszköz a nyelv, amely a tudományokhoz, a művészetekhez vezet*. Buzdító, bizakodó gondolkodóként hirdette: nyelvünk képes arra, hogy lépést tartson a korrallal, csak feladata betöltésére alkalmassá kell tenni, azaz *művelni kell az egyén nyelvét*.

„*Íze szerint, s szabadon bánják nyelvével akárki*” – ez, a nyelvtudós költő ma is időszzerű üzenete vált *alapgondolattá*: a nyelvi ismeretterjesztésnek olyan új formáját kell Szolnokon kialakítani, amely a gyerekek számára *anyanyelvünk örömteli felfedezését jelenti, eltér az iskolai órák megszokott gyakorlatától*. Ezt vallva, a *Verseghy*-verseny meghirdetésével könyvtárunk immár tevőlegesen is részt vállalt a felnövekvő nemzedék nyelvi műveltségének gyarapításában. Arra törekedtünk, hogy ezzel az új feladattal komoly szerepet töltsünk be anyanyelvünk tudatos használatára, a pontos, szép beszédre nevelésben. Már lassan két évtizede e versennyel szeretnénk felkelteni és fokozni a gyerekek anyanyelv iránti érdeklődését, erősíteni bennük nyelvünk szeretetét, tiszteletét. Alkalmat kínálunk tehát arra, hogy – írásbeli és szóbeli feladatok megoldásával – bizonyágot tehes-

senek arról, mennyire gazdag és élő megszerzett szókincsük, kifejezésmódjuk változatos-e, milyen a beszédkultúrájuk.

Mindezekből logikusan következik, hogy a megoldandó feladatokkal nem a nyelvtanórákon szerzett tudást kérjük számon, hanem ismereteik megbízhatóságát tesszük próbára: új helyzetben „vizsgáljuk” a velük való bánni tudás képességét, azaz a *tanultak alkotó-gyakorlati alkalmazására nyújtunk lehetőséget* a változatos anyagú „próbákkal”. Mindezt életkori sajátosságaiknak megfelelően, kedvükhöz és hajlamaikhoz igazodó módszerrel: tehát *a nyelvi anyagot a gyerekek valós érdeklődése szerint állítjuk össze.*

A versenyről, rendszeréről

A *benevezés* tanulmányi eredménytől független, önkéntes. Bárki jelentkezhet, akiben a *pályázati felhívás* alapján felébredt a kíváncsiság, hogy kipróbálja önmagát, vizsgáztassa otthonról kapott, az iskolában erősített anyanyelvét.

A gyerekeknek már induláskor teljesítményi kell felmutatniuk. Tervszerűen – a *nyelvi értékmentés* szándékával – *gyűjtés* a részvétel feltétele. Gyermeknyelvi mondókákat, csúfolódásokat, dülő- vagy ragadványneveket, diáknyelvi kifejezéseket, állat- és növényneveket, olyan szólásokat, közmondásokat, amelyek O. Nagy Gábor könyvében nincsenek benne, az idén: nyelvszociológiai vonatkozásai miatt, családnyelvi kifejezéseket, szavakat, szólásokat stb. – ezek összeírását kérjük tőlük. Természetesen esztendőnként mást és mást. A feladat körükben nyelvünk megbecsülésének fontos eszközévé vált, hiszen saját munkájuk eredménye ismertette meg őket mélyebben egy adott nyelvi jelenséggel. S azzal is, hogy anyanyelvünk *élő, változó, gazdagodó*. Lelkesedésüket csak növelte, hogy gyűjtésüket tudós szakemberek dolgozzák fel – tehát a felnőttek ismerik a gyermekmunka értékét.

A 10–14 évesek filológiai pontossággal és megbízhatósággal végzik feladatukat. A szorgalmuk sem csekély. Céduláik megszámlálhatatlanok, a mennyiség – nem túlzás – csak köbméterben fejezhető ki, örömmel fogadják tehát az ELTE-n és a Nyelvtudományi Intézetben is.

A Szolnok megyeiek gyűjtését – fokozatosan – helyben is feldolgozzuk. Már elkészült a diáknyelvi szótár, amelyben a beküldött 20 542 szó és kifejezés, több ezer szócikké tömörödve, nem csupán e réteg nyelvét szemlélteti, de megyei elterjedtségükről is pontos képet ad. Az anyag *forrásértékű, a helyismereti gyűjteményt gazdagítja*, de beépül az ifjúság nyelvéből a Nyelvtudományi Intézet szerkesztőségében most készülő nagy szótárba is. Jelenleg feldolgozás alatt áll a megyei szólások és közmondások sok ezer cédulája. S lassan sor kerül a többire is.

Az első esztendőkből a benevezési feladat részeként *fogalmazásokat* is kellett küldeni Szolnokra. Bár a gyerekek írásait az iskolai dolgozatokhoz hasonlóan értékeltük, ennél jóval többet nyújtottak. Nem véletlenül. Tudatosan és ugyancsak tervszerűen használtuk fel ezt az alkalmat *szociológiai, olvasásszociológiai és -lélektani* vizsgálatok anyagául. Ha címetek sorolok, különösképpen bizonyítanom sem kell, hogy évenként a sok száz gyermekmunka mennyi hasznos információval szolgálhat a könyvtáros számára: „*Szívesen olvasnám címmel: Írj egy regényt-, illetve mesevázlatot. Olyant, amelyet, ha írók dolgoznának fel – örömmel*

vennél kézbe”. „Legkedvesebb hősöm”, „Családunk egy vasárnapja”, „Ha én szülő leszek...” „Arról írj, milyen embereket szeretnél faragni jövődö gyerekeidből”. Stb.

A címek előtti mondat feltételes módja azt jelenti, hogy a fogalmazások dobozolva, érintetlenül állnak. Az az elgondolásunk ugyanis, hogy valamennyit 10 év múlva (tehát hamarosan) megismételjük. Így már nem csupán az adott időszak gyerekeit, olvasás iránti érdeklődésüket, családjukat, értékrendjüket stb. ismerhetjük meg belőlük, de a tíz esztendei eltérést, a változásokat és irányukat is bemutatják nekünk.

A versenyzés menetrendje piramisszerű: a benevezők iskolai válogatón vesznek részt. Győztesek a körzeti, innen a jobbák a megyei és közülük a legjobbak az országos döntőre jutnak be.

A válogatók színhelyei mindenütt a könyvtárak: a városok és a megyeszékhelyek gyermekkönyvtárosa – szolnoki irányítással – szervezik és bonyolítják le a versenyeket.

Az egyes fordulókön a gyerekek 12–14 kérdésből álló írásbeli feladatlapot fejtenek meg és fogalmazást írnak. Majd elmondanak egy szóbeli fogalmazást és különböző (általános műveltségéről, stílusukról, szókincsük változatosságáról, helyesírási készségükről stb. faggató) villámkérdésekre válaszolnak. Az írásban és szóban összegyűjthető maximális pont 50–50%-os arányú.

Hogy milyen feladatsorokat, játékokat állítottunk össze, nem részletezem, megtettük már három alkalommal a Versegly nyelvüvelő verseny füzeteiben. Most csak az általános elvekről szölok. A feladatsorok szerkesztésekor fontosnak tartjuk, hogy különböző nyelvi játékokkal hívjuk fel a versenyzők figyelmét nyelvünk finomságaira, vizsgáztassuk szókincsünket, kedvező alkalmat adjunk a kreatív nyelvhasználatra és a nyelvrontás terén: segítsünk nekik felismerni a sajtóban, rádióban, tévében felbukkanó nyelvi hibákat, pongyolaságokat. Nélkülözhetetlenek véljük, hogy megtanulják, legyen igényük: helyettesíteni az idegen szavakat, szebb nyelvi fordulatokra cserélni az általuk tisztelt, beszédben mintát adó felnöttek (riporterek, riportalányok, politikusok, gyakran miniszterek) elkoptott kifejezéseit, célszerűen egyszerűsíteni bonyolult mondataikat stb. Hol a rá-

Aki szereti a tisztaságot,
Szabadlevegőt és napvilágot;
Ki elfordul pálinkától, bortól,
Ne féljen a tüdőgümőkórtól.

diót, hol a televíziót kell figyelniük (egy meghatározott műsort), hol a helyi lap adott számát kell böngészni, hogy „éber szemmel-füllel” felfedezzék a javítandót. Az elmúlt évben az országos döntőre érkezők sétát tettek Szolnokon a cégtáblákat, reklámokat és egyéb feliratokat figyelve. Az érthetetlen idegen szavak és kifejezések példatárát összeállítva a magyarításra is javaslatot téve a polgármesterek fogalmaztak levelet (természetesen ez is egy írásbeli fogalmazási feladat volt). Sajnálom, hogy ezeket másolatban nem postáztuk a címzettnek, mert igen sok tanulsággal szolgáltak. *Hibavadászatuk* „trófeái” és javítási ötleteik mellett dicséretes volt a megfogalmazás módja is: udvarias, ám határozott – mégis gyermeki – stílusukkal mindannyian megszégyenítették a hivatali levelezést.

Az idegen szavak között különösen bosszantotta őket az esztendőkkal ezelőtti átvett és „meghonosodott” *hamburger, bébiburger, hotdog*. Nem tehetem meg, hogy elnevezésük változtatására leírt szellemes javaslataikból ne hozzak néhány példát. Íme: *Hamburger*: rakott zsemle, bélelt zsemle, húsos pufóka, telegömb, emeletes szendvics stb. *Bébiburger*: bébigömb, hammocska, bocspogácsa stb. *Hotdog*: li-li (virslí-kifli), kifli-kolbi, forró rúd, forró kígyó, köpenyes virslí, subás virslí, bélelt kifli, virslí pólyában, húsbambusz stb.

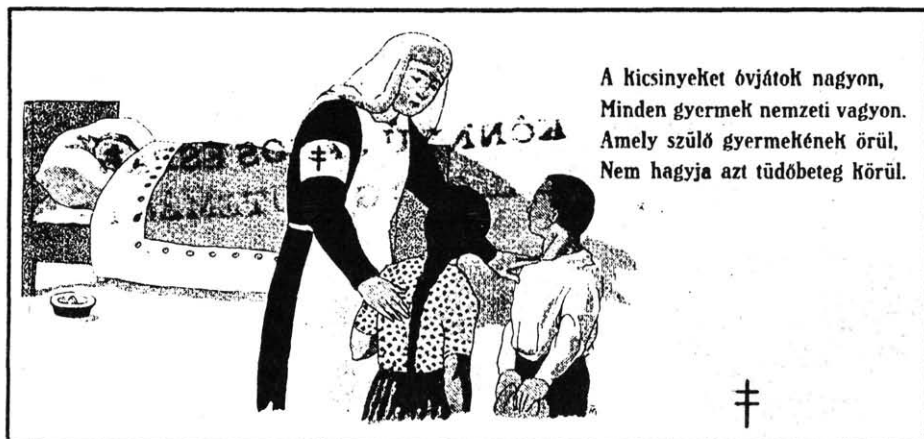
Feltűnő, hogy milyen szemfülesek az angol és más idegen kifejezések felfedezésében és ügyesek javításában; a *sajtónyelvi gyűjtésben* már kevésbé jeleskedtek: gazdag gyűjteményük zömmel sajtóhibákat, bakikat tartalmazott. *Nyelvérzékük* itt *nem vizsgázott* kitűnőre. A nyelvi vétségre még nem elég érzékeny ez a korosztály, illetve a médiumok nagyon elrontották őket. És sajnos, szüleiket, tanáraikat is!

A változatos próbák között mindig találkozunk *tájnyelvi*, illetve a *régebbi századokból* származó *szövegekkel*. Mai köznyelvre átültetésüket örömmel, élvezettel végzik. Nem kell mondanom, hogy ezek a feladatok kiválóan alkalmasak a *szóhasználat* gyakorlására. Ugyanakkor régi hagyományainkkal, szokásainkkal is megismertetik a gyerekeket.

A szótárhasználat egyik kedvelt formája, amikor számukra teljesen ismeretlen szavakról (pl. cömböly, apacsinfa) kell szócikket fogalmazniuk. Az értelmetlennek tűnő feladat azonban *mozgósítja fantáziájukat* (a hangalaktól kell kiindulni, kitalálni egy fogalmat), ugyanakkor fejelemzett, *logikus megfogalmazásra* és *alkotó* tevékenységre kényszerít (következtesen, tudományos gondossággal, a legfontosabb szabályok megtartásával leírni szócikkben a fogalmat). Végül a játék csattanója: sok *derűre* ad lehetőséget, amikor az értékeléskor maguk vetik egybe a kitaláltat a valós szócikkkel.

Ez így nyelvi feladvány, de könyvtári játék is, mert sokszorta hasznosabb és maradandóbb, mint a manapság egyre elterjedtebb „kis könyvtáros képző” órákon a tételes (néhány példával illusztrált) elméleti magyarázat a szócikkről, címszóról, a szótárrakról.

A feladatlapokon mindig akad *szóértelmezési játék*, s nem maradhat el a *rokon értelmű szavak hangulatát, stílusértékét* megismertető feladvány sem. A kérdésfelvetés formája itt is eltér az iskolában megszokottól. Nem egy adott szóhoz tartozó szinonimák felsorolását kérjük (ki hányat ismer?), hanem például a *járás-kelés, megy* körülírására egy „*Bőségszaru*”-ban felsoroljuk azt a 73 kifejezést, amelyet *Kosztolányi Dezső* gyűjtött össze. Ebből kell válogatniuk, csoportosítaniuk megadott szempontok szerint. Először a mód szerint keresik a szavakat. Például

A kicsinyeket óvjátok nagyon,
Minden gyermek nemzeti vagyon.
Amely szülő gyermekének örül,
Nem hagyja azt tüdőbeteg körül.

a szaporán, gyorsan megy mellé kerül a kocog, siet, rohan, sipircel stb. A céltalanul járkálhoz írják: ógyeleg, ténsfereg stb. Majd a lekiállapotnak megfelelően választanak, válaszolva a „hogyan jár a jókedvű?” (szökdécselve), „a megszégyenült?” (eltakarodik), „az alattomos” (sompolyog, somfordál) stb. Ábrák következnek – járművek, egy-egy állat – „melyik hogyan megy?” kérdéssel (a veréb ugrál, a fecske suhan stb.). Mire minden szó a helyére kerül, hogy szakszerűen fogalmazzak, passzív szókincsük aktivizálódik. A válogatáshoz természetesen hasznosítják a Magyar Értelmező Kéziszótárt.

Nem vizsgáztatunk tehát, csak gondolkodásukat serkentjük. Így szorongás nélkül, több sikerrel oldják meg a feladatot. Közben a maguk tapasztalatával meg is tanulják: a szinonímák ismerete mennyire szolgálja a változatos, árnyalt kifejezést, s hogy ez a védekezés az egyszavúság ellen.

Mindig ügyelünk arra, hogy a feladatlapról ne hiányozzanak a *szólások, közmondások*. De a nyelvi műveltség más területeire is kiterjed a figyelmünk (pl. ki volt a „haza bölcse”, hol található a „felkelő nap országa” stb.).

A *költői nyelv* is sok humoros, játékos elemet, továbbjátszható nyelvi ötletet tartalmaz. A zsűrit mindig meglepi, hogy a gyerekek milyen színesen, szellemes találékonysággal és gazdag fantáziával folytatják vagy alakítják át neves költőink témáit. Úgy vélem, nem kell külön magyaráznom, hogy ezek sem öncélú játékok, sokkal inkább a biztos, könnyed, az érzelmileg, tartalmilag pontos nyelvhasználat egyfajta vizsgálói. A gyerekek verszenei, szövegformáló képességét mozgósítják, próbára teszik stílusérzéküket.

Gyakori feladat (költőink régi, kedvelt játéka) megadott rímshavakkal – ritmikái, tartalmi megkötöttség nélkül – verset írni. Beleélő készségükre, fantáziájukra példaként idézek egy megoldást, megjegyzéssel: hogy a feladat nem jelentett különösebb nehézséget számukra bizonyítja, a piszkozaton egyetlen szó javítás sem volt. Egyik gyereknél sem! Így születtek a versek. Íme a példa (a megadott rímshavakat kiemeltem): Kék palástos éjszaka száll a földre, / Érintetlenül hagyva a csöndet. / Azt, hogy megjött, mindannyian látták, / De megőrizték a titkot a nyárfák. / És ott: messze, a fákon túl, / egy kis harang néha megkondul. / És itt: a réten áll a boglya, / Szőke fürtű kalászból a kontya.

Orvoshoz menj, ha bajodat érzed,
Ne hanyagold el a köhögésed.
Vizsgáld meg az idejékorán
Megment akkor az orvostudomány

A népi *találós kérdések* mintájára fogalmazandó egyéni „állatleírást” is kedvelik. Ugyancsak könnyedén, javítás nélkül oldják meg. A példa, a minta, amelyhez hasonlókat kértünk: Elöl olyan, mint egy alma, / a dereka gombócforma, / Hátul hosszú, hegyes nyárs, / négy kis bunkós boton mász. / Mi az? A macska.

És egy szellemes gyerekmunka „megoldásként”: Barna teste nagyon nagy, / mancsa, talpa hatalmas / A mézet szereti, / de a málnát sem veti / meg / fejtés: a medve.

Gyermekkönyvtári (olvasásismereti) tapasztalatainkból tudjuk, jellemző életkori sajátosság a 10–12 évesek *állatok iránti vonzódása*, odaadó szeretete. Magától értetődő tehát, hogy gyakori az állatok életmódjához, az állattartáshoz stb. kapcsolódó feladvány. Még az állathangokkal is foglalkoztunk: egy felsorolásból (amelyben külön szerepeltek az állatok és külön a hangok) 20 madárhoz kellett párosítani a hangjukat (melyik: *csiripel, csivitel, csörög, énekel, fuvolázik, kityeg, krúgat, pirreg, zakatol* stb.). Érdeklődéssel, de tévedéssel oldották meg. Ezt előre tudtuk. De azt is: hazamenvén megkeresik azt a (nem a nyelvi, hanem az állattanban – 590 – található) könyvet, amelyben a helyes válasz és a madarokról még sok más – gyakran nyelvi – ismeret, érdekesség található.

Természetesen kötelességünknek tartjuk a *nyelvi ismeretterjesztést*. Örömmel látjuk: a versenyzők mindig rácsodálkoznak, milyen kifejezőek a nyelvjárási szavak, mennyi titkot árulnak el a személy- és földrajzi nevek mögött rejtőző eredeti jelentések. Élénk érdeklődéssel izlelgetik a régi magyar szövegeket, s közben megismerik a tartalom közvetítette évszázados szokásokat. És megtanulják a szótárak használatát (táj-, földrajzi, etimológia stb.).

Mind a tájnyelvi, mind a nyelvtörténeti, mind az előző példában említett madarak hangját utánzó szavaink „felfedeztetése”, a gyerekek nyelvi érdeklődésének kielégítése mellett más ismeretek iránt is felkelthetik kíváncsiságukat. És tanáraik figyelmét is új területek felé irányíthatják!

Ennyit a versenylapok feladatainak sokszínűségéről, változatosságáról.

E feladványok megoldásán kívül *írásban* és *szóban* összefüggően is kell a résztvevőknek *fogalmazniuk*. Eleinte ez bizonyult a legnehezebbnek. Írásban többnyire az egyéni hangot mellőző, sematikus munkák születtek, szóban pedig: a fel-

készülési idő alatt leírt szövegeket olvasták (volna) fel legszívesebben. Az elmúlt évek során a legtöbb tanulságot számunkra is az nyújtotta: milyen nehéz megtalálni a hozzájuk közel álló témát. Nem kevés (és csakis ez!) *gyermeklélektani ismeretet* kell birtokolni ahhoz, hogy érdeklődésüknek megfelelő címet találjunk. Olyant, amelynek kifejtésekor önmagukat adják, gondolataikat „egyénilig” rögzítik, azaz saját hangjukon szólalnak meg.

Az utóbbi években ez sikerült. Egyre jobbak a fogalmazások. Nemrégén az anekdotikus szövegeket szellemes befejezéssel zárták, a különböző kommunikációs helyzetekhez alkalmazkodó megszólalásaik pontosabbak, vagy elbeszélésüket egy-egy bemutatott képről – még a zsűri is nagy élvezettel hallgatta.

Az idén azonos dologról kellett két műfajban szóbeli szöveget szerkeszteniük. A kisebbek (5–6. o.) választhattak egy mesebeli állatot (sárkány, táltos stb.). Először az állathatározók leírásai, szabályai szerint „ismertették” részletesen. Ezután az állat szerepében (egyes sz. első személy) kellett elmesélniük egy kitalált történetet. Ez a korosztály a Búvár zsebkönyvek olvasója, állandó böngészője. Könyvtárosi tapasztalatomból tudom: centis pontossággal mondják a róka farkának hosszúságát, a nyest marmagasságát stb. Nem volt véletlen tehát a feladatkijelölés és az sem, hogy „szakszerű” meghatározásokat hallhattunk. Még a – természetesen tréfás – latin elnevezésekről sem feledkeztek meg (egyfarkusz haragusz sárkányusz stb.). A mesék is sok vidám, fantáziadús elemet tartalmaztak. Volt például egy sárkány, aki olyan rút királykisasszonyra talált, hogy egy életre lemondott elrablásáról, s a továbbiakban csak spenótot evett. És így tovább.

A feladatszerkesztők: évről évre Szűts László nyelvész vállalja azt a munkát. De segítségünkre volt Hernádi Sándor is, s magam is örömmel vállalkozom erre.

Egészen röviden a *történetünkről*. 1976 az első, még a szolnoki verseny éve. 1987 a következő állomás, ekkor már országossá bővült a vetélkedő, és 1989-től a szomszéd országokból is érkeznek versenyzők. Három éve, hogy Svédországból is van jelentkező.

Ugyancsak három esztendeje, hogy a döntőt egyhetes *nyelvi-művelődési tábor* előzi meg, ahol a hazaiak és a határon kívüliek (tanáraikkal) kiscsoportban készülnek az utolsó két, döntő napra.

Az elmúlt esztendőben – a verseny szerves részeként – az általános iskolai tanároknak is hirdettünk *pályázatot*.

A Versegly verseny bővítését jelenti: Szolnok polgármesterének anyagi és erkölcsi támogatásával, Hernádi Sándor irányításával 1993 őszén megindítottuk a *Versegly Akadémiát*. A négy féléves kurzuson az általános iskolai magyartanárok bővíthetik nyelvtanítási módszertani ismereteiket.

A verseny rendszerét a jövő esztendőben kívánjuk teljessé tenni: a *szomszéd országok* gyerekeit kísérő *magyartanárok* szolnoki napjait töltené meg tartalommal, ha ez időre *továbbképzést* szerveznénk a számukra. A kezdeti lépéseket megtettük. Reméljük, tervünk valóra válik.

Befejezésül: a verseny közel két évtizedének *nyelvpedagógiai és pedagógiai tapasztalatai, tanulságai* – vázlatosan.

Igen nehéz még ma is elfogadtatni a tanárok egy részével, hogy nem kötődünk a tananyaghoz, az egyes évfolyamokban tanított ismeretekhez. Lehet például, hogy az 5. osztályban még nem tanulták a riport műfaji sajátosságait, de naponta látják, hallják a televízióban, rádióban. Miért ne kaphatnának nálunk ilyen fo-

Ha köhögés vesz erőt rajtad
Zsebkendővel takard az ajkad;
S bárhol vagy is, gondoldj erre:
Rá ne köhögj, más emberre!

galmazási feladatot? Vagy: bár a felső tagozat kezdetén történelemből még nem tananyag Mátyás és kora, ám az alsó tagozatban megismerkedtek jeles királyunkkal. Sokat olvastak és tévében meséket is láttak róla. Ismereteik elegendőek ahhoz, hogy egy fogalmazásban bemutassák „az Igazságot”. Közhely: a gyerekek nem csak az iskolában tanulják a nyelvet, műveltségük sem csupán innen gyarapodik. Mi a versenyünkkel nem másra vagyunk kíváncsiak tehát „csak” arra, *milyen és mit tükröz ennek a korosztálynak a társadalmi környezet hatására kialakult, élő nyelve.*

Valamennyiünket meglepett, hogy a gyerekek mennyivel könnyebben boldogulnak a százéves vagy ennél is öregebb szövegekkel, mint e század íróinak nyelvvel. *Gárdonyi, Móra*, de még *Weöres, Kormos* olvastán is *sok a számukra ismeretlen jelentésű szó.* Ám itt nem keresik, mint a régi szövegeknél, önként a megfejtést. „Rákérdező feladataink” a bizonyosságok erre. *Gárdonyi Géza A gyerekek* c. novellájának rövidített közléséből (alig fél oldalnyi) közel 20 szóra kérdeztünk rá. Jól gondoltuk: a gyerekek többsége ezeket valóban nem ismerte. Aki „igen”, más jelentést tulajdonított neki. Költőinknél is hasonlókat tapasztaltunk. *Weöres Sándor* óvodáskoruktól ismert verseiből a *fakutya – kutyák vontatta szánkó*, a *márc* (a csöbörben) – *március*, a *szekér polyva – ponyva a szekéren*. *Kormos István boglyas, lompos, loncsos medvéje: Bolyhos, görnyedt, nagy* stb.

Kérdésem: vajon az irodalmi és nyelvórákon, a szemelvények felolvasásakor a tanárok megállnak-e faggatva tanítványaikat, értik-e a hallottakat, s ha szükséges, értelmezik-e a szavakat?

Amennyire *javult* az évek során a gyerekek *szólásismerete*, a *fogalmazásuk*, *szövegszerkesztésük*, annyira *rosszabbodott helyesírásuk*. Nem egy-egy iskola vagy település tanulóié, hanem országosan! Óriási listánk van az országosan tipikus hibákból. Itt nem idézek ezekből, de jó lenne és tanulságos, ha a verseny 18 évének feladatlapjait feldolgozásra vállalná valamelyik főiskola. Bizton állítom: következtetések anyanyelv-tanításunk jobbítását szolgálnák.

Megszívlelendők a *fogalmazások lélektani*, társadalmi – távolabbról – általános *pedagógiai tanulságai* is. A gyerekek számára a legártatlanabb képtől is sugárzik az agresszió. Egy kedves novella folytatása előbb-utóbb vérfürdőbe fullad.

A minket körülvevő világot, a tv-ben, videón látottakat tükrözik vissza. És hogy mindezek mennyire feldolgozatlanok bennük, erről a szövegeikből áradó félelmek, szorongásaik tanúskodnak.

Az üzenet, a tanulás mindannyiunk számára: nemcsak a gyerekek nyelvéért, de a lelkükért, személyiségükért is felelősek vagyunk. De ez már egy másik írás témája...

Zárógondolatként egy reménység: mozgalmunkkal talán sikerült elérnünk, hogy versenyzőink jövődő gyermekeiket az anyanyelv tiszteletében, védelmében fogják nevelni: a helyes, tiszta magyar nyelvre.

Pápayné Kemenczey Judit

A nyelvművelőkhöz

Hölgyeim és Uraim, Kedves Gyerekek!

Örömmel tettem eleget a Verseyhy Ferenc Megyei Könyvtár megtisztelő felkérésének, hogy köszöntsem a Verseyhy Nyelvművelő Verseny 1994. évi ünnepélyes eredményhirdetésének résztvevőit. Örömmel, mert a Szolnok Megyei Könyvtár munkatársaival nagyon régóta jó kapcsolatban vagyok. E személyes okon túlmenően magának a rendezvénynek a ténye miatt jöttem szívesen.

Manapság,

– amikor nap mint nap tapasztaljuk a rádióban és televízióban, hogy riporterek és riportalányok gyakran hibásan, helytelenül használják anyanyelvüket,

– amikor a nyomtatott sajtóban – főként a számítógépes szövegszerkesztés elterjedése miatt – nem látjuk nyomát a nyomdai szedők régen oly híres igényességének a helyesírás és nyelvhelyesség tekintetében,

– amikor az iskolákban – az alsó tagozattól az egyetemig – oly széles körben használják a totószelvény-szerű feladatlapokat – „tesztlapokat” – és így leszoktatják a tanulókat a tanultak pontos és szabatos megfogalmazásáról és elmondásáról,

– amikor a kereskedelemben, hirdetésekben lassan csak shopokkal, marke-
tkekkel, diszkontokkal találkozunk, mert ma ez tűnik korszerűnek és elegánsnak,

– amikor a nemzeti könyvtárban csodálkoznak a munkatársak, hogy a kapun ki kell cserélni a „Kérjük becsukni” feliratot, mert az magyartalan,

akkor az ember néha hajlamos az elkeseredésre: úgy látszik, a 20. század végének rohanó élettempója, a modern hírközlési technika menthetetlenül kikez-
di, rontja, silányítja, szegényíti a magyar nyelvet.

De szerencsére vannak olyan mozgalmak, kezdeményezések, rendezvények, versenyek, amelyek igyekeznek gátat vetni e káros folyamatnak, és az embereket a helyes nyelvhasználatra, a nyelv tisztaságának megőrzésére nevelik.

E mozgalmak közül a Verseyhy Ferenc Megyei Könyvtár kezdeményezésére indult Verseyhy Nyelvművelő Verseny nemcsak azért nagyon fontos, mert megyei versenynek indult közel 20 évvel ezelőtt, és előbb országos, majd országhatárokat átlépő megmozdulássá fejlődött, hanem azért is, mert a verseny résztvevői olyan korúak – 10–14 évesek – amikor az ember nagyon fogékony jóra és rosszra egyaránt.

Miért olyan fontos, hogy az ember ápolja, helyesen használja anyanyelvét, tisztában legyen annak szabályaival, lehetőségeivel, azaz minél jobban ismerje és uralja?

Két alapvető okot említék. Az első inkább érzelmi töltésű. Magyarságunk elválaszthatatlan anyanyelvünktől. A nemzeti nyelv az önálló nemzeti lét fontos tényezője. „Nyelvében él a nemzet” – idézi a közmondást a Magyar nyelv értelmező szótára is a *nyelv* szócikknél. Az anyanyelv magyarság-megőrző, magyarság-megtartó szerepét a legjobban a határainkon túl élők, s szűkebb vagy tágabb idegen nyelvi környezetben élők érzik és értékelik igazán.

A másik ok a nyelv, a beszéd és a gondolkodás összefüggése. Akinek szabatos, pallérozott a beszéde, annak tiszta, világos a gondolkodása, és fordítva: az értelmes gondolatot csak szabatos, pontos, helyes fogalmazásban – írásban vagy beszédben – lehet a másik emberrel közölni.

Babits Mihály fogarasi diákjainak frott üzenetében az egész irodalmi és nyelvi nevelés lényegét abban látja, hogy megtanuljanak az emberek jól beszélni és gondolkodni. Akinek gazdag a szókincse, gazdag a gondolkodása, akinek helyes a stílusa, helyes a gondolkodása. A pontos megfogalmazás a dolgok pontos végiggondolására készíti az embert.

Coubertin báró, az újkori olimpiai mozgalom elindítója mondta, hogy „nem a győzelem, hanem a részvétel a fontos”. Természetesen a sportolók mégis úgy készülnek, hogy a lehető legjobban szerepeljenek az olimpián. Nagy öröm és nagy dicsőség a győzelmi dobogón állni. De legalább olyan fontos, hogy a világ sportolói a nemes versengés során megismerik egymást, közelebb kerülnek egymáshoz. És annál nagyobb a győztes dicsősége, minél több versenyző közül került az élre.

A Verseyhy Ferenc Nyelvművelő Versennyel is így vagyunk: minél több diák nevez be, igyekszik megoldani a feladatokat Szolnok megyében, Magyarországon, az országhatárokon túl, annál szebb, annál hasznosabb ez a verseny: mert sok diákkal kedvelteti meg az anyanyelvet, sok diákban növeli az igényt a helyes, változatos beszédre és gondolkodásra. A verseny győztesei és helyezettei pedig annál büszkébbek és boldogabbak lehetnek, minél többen neveztek be a versenyre.

Kedves Könyvtáros Kollégák! Tisztelt Tanárnők és Tanár Urak! Kedves Szülők! Jelen lévők és távol lévők, határon innen és határon túl. Köszönjük Önöknek, hogy ösztönözték és segítették a gyerekek részvételét a Verseyhy Nyelvművelő Versenyben. Kérem, tegyék ezt a jövőben is!

Kedves Gyerekek! Gratulálok a győzteseknek és a helyezetteknek, rajtatok keresztül szüleiteknek, tanáraitoknak, a benneteket segítő könyvtárosoknak. Remélhetőleg a siker arra ösztönöz mindnyájatokat, hogy – a most 14 évesek kivételével – jövőre újra indultok.

Kedves Gyerekek, akik most nem kerültetek a legjobbak közé! Biztos vagyok benne, hogy számotokra is hasznos volt a részvétel a versenyben. Induljatok el újra, hogy jobban megismerjétek nyelvünket, és segítségével okos, pontosan gondolkodó és fogalmazni tudó felnőttekké váljatok: a saját érdeketekben, nyelvünk és az ország javára.

Köszönöm a figyelmet.

Poprády Géza